

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

Gondolatok domesztikánkról.

(Folyt. és Vége).

Fontos kérdés domesztikánknak az állam általi fedezete. — 1848 mutatott szegény egyházunknak egy reménysugárt, de fájdalom! muló fényt, hoy annál setétebb, szomorítóbb legyen a csalódás s annál inkább érezzük, hogy mi az édes magyar hazának csak olyan mostoha gyermekei vagyunk, mintha a haza iránti feláldozó hűségünkért, a multban átélt sok szenvedéseinkért nem érdemlenénk egyebet eltűrésnél és kegyelemmorzsánál! Hol van a vallásegyenlőség, vagy a felvilágosodás eme századában nem lehet oly törvényt alkotni, mely minden felekezet iránt méltányos és igazságos legyen, melynél fogva az egyenlő jog, nemcsak papiron, hanem a társadalmi életben is valósuljon?

Én ugyan a vallási jogegyenlőség kimondása után sem óhajtanám domesztikánk kiadásainak az állam általi teljes fedezését mindaddig, míg a vallásegyenlőség elvének alkalmazása annyira nem menne, hogy a clericális javak szekularizáltatnának. — Minő gunyja a haza anyai gondoskodásának és jóakarátának az, hogy míg az állam kegyéből *egyetlen főpap saját személyére* egy millió forint évi jövedelemmel rendelkezik, addig *3 millió protestánsnak egyházi iskolai célokra* 90 ezer forint kegyelemmorzsát ad évenként, és még ebből is 5% kincstári illetéket levon; ez összegből egy lélekre esik 3 mond három krajcár. Egy millió forint és három krajcár! borzasztó arány.

— Valóban Olaszország e majdnem tisztán r. kath. állam szánalommal tekinthet reánk. — Hanem épen azért mig — mert hitem szerint nem sokára eljön az ideje — bekövetkeznék ezen egyrésről rettegett, más részről jogosan óhajtott szekularizáció, addig zsinatilag határozottan kérelmezném a jogos és méltányos arányu évi segélyezést.

Hátra van még, hogy szabatosabban körvonalazzam egyéni véleményemet.

Felgondolva a jelenlegi életviszonyoknak egy

részről nehéz, más részről kedvező voltát, nem feledve azt, hogy még nehezebb körülmények között is elodázhatatlanná vált már a ref. egyházi domesztikának legalább részleges megalakítása, — legszükségesebbnek tartom az egyházak, belhivatalnokok és ezek fizetésének szabályozását és négy osztályba sorozását. A lelkészi állomások lennének 1500—1200—1000, és 800, a tanítóállomások 800—700—600—500 frttal díjazva, lakhelyen és stólán kívül. — Azonban tudom hogy ezen fizetési rendszer egyszerre nem lehetne keresztülvihető, hanem 10 év alatt fokozatosan teljesen rendbe jöhetne. A földbeli fizetmények, a meny nyiben és ahol egyezségileg az egyház által nem kezeltetnének, — helyi viszonyok szerinti alapos becsléssel beszámíttatnának. — Az ingóbeli fizetmények helyett pedig polgári adó forint után megállapítandó % egyházi adó vettetnék ki, s a gondnok által beszedetve a domesztikai központi pénztárba küldetnék be. — Szerintem legcélszerűbb lenne — mire eddig is tudok több helyen példát — minden pénzbeli egyházi adónak a polgári adóval való kivetése és behajtása, — erre nézve pedig mulhatatlanul szükségesnek látnám, ha a zsinat feliratilag keresné meg a kormányt, hogy az ilyenmü kivetésre és behajtásra az illető polgári közegek segédkezését engedményezze és azokat utasítsa. Az ekként begyűlt egyházi adó képezné aztán azon domesztikai pénztárt, melyből a belhivatalnokok terménybeli fizetéseik megváltásának összegét hivatali osztályuk kulcsa szerint a központból kapnák. Ennek igen jótékony következménye lenne hogy: a) a belhivatalnokok biztos fizetéssel lennének ellátva s minden idejüket hivatali munkásságokra fordíthatnák. b) Nem lennének fizetésbeli közvetlen éréltközésben a hívekkel, a mely éréltközésnek pedig lealázó, sokszor kellemetlen surlódásokat előidéző következményei szomorú sorsot juttattak már többeknek osztályrészul. — c) Különösen felvolnának mentve azon zaklatásoktól, hogy terménybeli fizetéseiket egész éven át szedjék, s a jó tiszta életnemü helyett a békességért kénytelenek legyenek bármily rostaaljat

elfogadni. — Reményem hogy az elsorolt okokra a belhivatalnokok fizetésének bármily nemű rendezésével a közvetlen fizetésszedés véglegesen meg leendő szüntetve.

Továbbá a zsinatból indulna ki egy hathatós felhívás a magyar reformált egyház minden rendü, rangu és helyzetü hiveihez a végett, hogy egy közös házipénztár alapítására adakozzanak. — Kérelmezendőknek tartom a kormánynál, illetőleg az országgyűlésnél az évenkénti aránylagosabb segélyezést. Az ezen két uton bejövendő összeg képezné a domesztikai pénztár másik tőkéjét, mely mindaddig neveltetnék míg jövedelme, ha egészen nem is, de legalább felét fedezné az évi egyházi adónak, a mikor a hiven könnyitene a terhet.

Harmadik ágát képezné a domesztikának, az egyházak segélypénztára, melynek alapjára és növelésére legelső sorban a tüzkár elleni kölcsönös biztosítás jövedelmét lehetne leghelyesebben fordítani, és ez bizonyára tekintélyes összeg, mert a mai kis %-kal is évenként legalább 20,000 frt lenne. Reményem, hogy ez az ügy a ref. egyházak összesége által annál inkább kivétel nélkül fel lenne karolva, mert tulajdonképen a csekély évidíjat is legnagyobb részben önmaguknak fizetnék. — Ez alaphoz lenne csatolandó az állam által adandó évi segély egy bizonyos része is. — Itt meg kell jegyezniem hogy minden oly egymáshoz közel eső kisebb egyházaknak melyeknél a nemzetiség és egyház kárára nem történnék, csoportosítását ohajtom, de a hol vallás és nemzetiség veszélyeztetve van, ott áldozattal is fentartandónak és ezen pénztárból segélyezendőknek vélem. Szivesen beleegyezném abba is, hogy a tiszántuli kerület ref. segélyegyleti pénztára ez alaphoz csatoltassék, ugy azonban, hogy a többi egyházkerületek is elfogadják ezen egylet alapszabályait, s az alapítás szerint aránylag őket terhelő részvényeiket ezután befizetnék. — és ezen esetben a pénztár segélyezésébe bizonyos mértékig felkarolnám az elnyomorodott vagy elemi csapásokkal sújtott belhivatalnokokat is.

Meg kell emlitenem itt, hogy a felsőbb tanintézetek pénzügyét egyelőre nem vonnám a domesztika körébe, részint azért, mert azok vagyona sokkal nagyobb és többféle természetű, sem mint célszerű lenne kezelések egyesítése, — részint azért, mert oly helyi érdekek vannak kapcsolatban, hogy azok miatt sem központosíthatók, különben is ezek tanügyi rendezése oly változásoknak nézhet most elébe, hogy közülök többen egészen megszűnnek létezni. — Hanem egy az összes magyar reformált egyházkerületek által

anyagilag fentartandó és szellemileg kormányzandó egyetemnek felállítása oly magasztos és nagy horderejü indítvány, hogy annak megvalósításán nem csak felekezetünk minden tagja, hanem minden igaz magyar szívből örülhet és áldozattal közreműködhetik.

A rendes gyámpénztárakat csak egyházkerületenként ohajtanám egyesíteni, még pedig egyesiteném az egyházmegyék lelkeszi gyámpénztárát tekintet nélkül arra mikor keletkezett s mennyi alappal bír; közössé tenném teljesen minden arány megállapítása nélkül, s az abba fizetendő évi díjat képezné ezutánra a fizetések 2%-a. Hasonló eljárást követnék a tanítói gyámintézetek egyesítése körül is. — Ekként a most aránytalan mennyiségü gyámpénztárak közötti különbséget nem a szigorú osztó igazság hanem a szeretet mérlegével egyenliteném ki.

Nem hallgathatom el végül azon meggyőződésemet, hogy a magyar 5 reformált egyházkerületnek nem csak zsinattartásilag, hanem egy állandó igazgató tanácsban és alatti egyesülése, — a mint az tervbe vétetett — lelkem régtáplált ohajtásának megvalósulása, és épen ugy egyházi kültre ható életmunkásságunknak, mint belső fejlődésünknek hitem szerint egy új, erőteljesebb korszakát fogja megkezdeni. Leomlik a válaszfal, mely fájdalom mind e mai napig bizonyos intézkedések által az egyházkerületek között emeltetett, ott van legközelebb a prot. egyh. és iskolai lapban Capellanus neve alatt közlött cikk egyik szomorító tanubizonyosság. Uraim! nem féltékenység, nem ellentétes érdekek szelleme álljon közénk, hanem az egyes egyházkerületeknek ezutánra is biztosított és saját belügyeikben törvényileg is fentartandó önkormányzati hatáskörben szálljunk nemes versenyre a szeretetben, munkásságban, és önfeláldozásban, ez lesz méltó hozzánk! így fogjuk igazán építeni istenországát, egyházunk jövőjét és hazánk felvirágzását!

Tudom, felgondolom, hogy mindezen eszmék keresztül vitele, megtestesítése sok munkát, nagy áldozatokat követel; — de kérdelem mikor lehetett ily művet küzdelem és áldozat nélkül létre hozni? Csak vegye fel s határozza meg a magyar reformált zsinat a domesztikát bármily alakban, mi készek legyünk s leszünk a munkára, küzdelemre és a tőlünk telhető minden áldozatra!*

S—s.

* A domesztika kérdését egészen nyílt kérdésnek tekintjük, minél fogva kérjük az érdekeltek hozzászólását. — Szerk.

A gymnasiumi tanárok kölcsönös lecz kelátogatása.

(Vége.)

Végre a hospitálás magokra a tanulókra is hat.

1. A tanulók nagyobb könnyűséggel s több eredmény nyel dolgoznak, ha nem kénytelenek minden tanítási óra kezdetén egy az eddigiektől teljesen különböző gondolatkörhöz illeszkedni, a mi gyakran igen nehéz. Nincsenek többé azon kedvezőtlen helyzetben hogy a mint egy új tanár elé mennek, egy egészen más módhoz kelljen szokniok.

2. De egyszermind minden szakban egyenlőbb buzgalommal fognak dolgozni; a mennyiben szégyenlik azt a tanulók, hogy egy oly tanár előtt, akinek tantárgyát valamennyire tudják, más szakokban egészen tudatlanokul tünjenek fel. Egy rendes tanár a saját osztályában való gyakori látogatás által e tekintetben igen áldásosan működhetik.

3. A tanulók közt jobb lesz a fegyelem. Megérik ők a tanárok közti szilárd összetartást s nagyobb megegyezést. Erkölcsi itéletekben erősíttetnek az által, ha tudják, hogy ugyanazon eseményt a különböző tanárok nem fogják fel különbözőképen. A fegyelem és kormányzás ezen egyenlősége, a mennyiben ez lehetséges, a kevésbé ügyes tanárok eljárását is megkönnyíti.

Ezek szerint a kölcsönös látogatás számos közvetlen és közvetett jó erdményt ígér. A munka szaporodásától féltő emberek természetesen nem egy okot találhatnak az ellen. Felhozható például:

a) A látogatás zavarja és szórakoztatja a tanulókat. Ez bizonyára igaz, míg a látogatás előttök egészen új. — A hol azonban az rendessé válik, ott a rosz hatás sem fordul elő.

b) A látogatás zavarja a tanítás szabályos folyását. Ez is igaz akkor, ha a látogatás ritka, vagy ha egészen idegenek látogatnak, a gyakran bejövő tanár azonban lassankint megszokottá lesz.

A hiuság szempontjából azon ellenvetést lehet tenni, hogy a vendégre nem tenne kedvező benyomást, ha oly órára jönne be, a mikor épen valami kevésbé érdekes és nem előnyös feladvány tárgyalatik. De ezen ellenvetés tartahatatlant, mert más alkalommal az ítélet jobbra fordulhat s azt minden gyakorlati tanférfi tudja, hogy nem minden tanóra nyújthat paedagogiai remeket. Az előadásokra készületlenül menő tanárookra nézve kartársaik látogatása nem kényelmes, de épen az ilyenekre nézve jó kényszerítő eszköz az, hogy kötelességöknek pontosabban megfelelni igyekezzenek.

A hospitálás valóban előnyös úgy lesz, ha az osztályból kimenvén a tanárok, az egyes tanulók, a tantárgy, vagy a módszer és technika felől barátságosan beszélgetnek. Így megállapítja kiki a maga ítéletét, nézetét és eljárását; ha ellenmondás fejlődik ki, a dolgot ujonnan megvizsgálják. Eképen a paedagogiai ügyesség és tudományos pontosság egyenlően előmozdittatik.

A hospitálás kivételére nézve ajánlható, hogy minden tanár minden héten egy órán hospitáljon. A tanár írja be egy ellenőrzési naplóba, hogy mely osztályt és tanítást látogatott. Eképen körülbelül 40 órát tenne a látogatási órák száma, melyeket a következő szempontok mellett lehetne leghasznosabban értékesíteni. Az egyik osztályból a másikba

való átmenetel előtt kívánatos ismerni a közelebbi alsó osztály állapotját s tanítványait, valamint azt tudni, hogy saját tanítványai miként forgolódnak kartársai előtt. — Erről az év folyamában elég tapasztalatot lehet szerezni, tehát a legtöbb idő a közelebbi alsó osztálynak szentelendő. Az áttétel után a közelebbi felső osztály megfigyelendő, hogy megállapíthatassék, vajjon az átment tanulók az új osztály igényeinek megfelelelnek-e, vagy nem, s a tapasztaltakhoz képest a látogató tanár saját tanmódjában minő változtatások szükségesek.

A közép óraszám minden esetre a saját osztályra volna fordítandó.

Ilyen természetű látogatás eredménye gyanánt várható azon előhaladáson kívül, melyet tanulók és tanárok tapasztalnak, hogy az egymás utánra és egymás mellettségre nézve az egyöntetűség, ha bár nem is a legkisebb részletekig, de mégis a főbb dolgokban, úgy a tanítást, mint nevelést illetőleg helyreállítatik és megtartatik, s így elenyésznek ama hiányok, melyek a több osztályu intézeteknél, úgy a szak-, mint az osztályrendszer mellett mindig előjöhethetnek

E cikket a „Deutsche Blätter für erziehenden Unterricht“ után dolgoztam át. Az átdolgozásban azon cél vezetett, hogy a gymnasiumi paedagogiának igen fontos tárgyát érintő eme cikk, ha nem nyerne is feltétlen és általános helyeslést, a mire ugyan kevés mű számíthat, de minden bizonynyal a benne foglalt alapos nézetek az illető szakférfiaknak igen termékeny gondolkozási anyagot s talán jobb tervezetre alkalmat és alapot szolgáltatnak.

Joó István.

BELFÖLD.

A magyar ref. egyház énekes könyvéről.

A magyarországi reformált egyház kebelében az Énekes könyv tárgyában ezeltől mintegy 2 évvel bizonyos mozgalom indult meg. Az egyházkerületek ugyanis belátván egy közösen használandó új énekes könyv összeállításának szükségét, bizottságokat neveztek ki, melyek együttesen tanácskozzanak az énekes könyv megújítása tárgyában. Ezen bizottságoknak tagjai az 1877. évi nov. hóban Budapesten tartott egyetemes értekezlet alkalmával tanácskozással egybejövén, egy 3 tagból álló albizottságot választottak, melynek feladatul tüzetett ki, hogy bizonyos tervezetet készítsen az új énekes könyv előállítására nézve, a mely tervezetben jelöltessenek meg, hogy mely énekek és zsoltárok tartathatnának meg a szoros értelemben magyarországi, (a királyhágón inneni 4 kerület) és az erdélyi (királyhágón tuli) énekeskönyvből, továbbá micsoda alkalmakra kívántatnának még újabb énekek is. Ezen albizottság (melynek tagjai voltak Szász Károly, Baksay Sándor és Kovács Albert) elkészítette tervezetét s azt a teljes bizottság tagjaihoz és egyházkerületünkhöz következő észrevételek kíséretben küldötte meg:

1. A két énekes könyvből, a magyarországi 4 egyházkerületéből és az erdélyiből, a legjelesebb énekek összeválogatásával állítottott egybe a jövőre közösen használandó Énekes-könyv tervvázlata, melyben külön vannak kijelölve a felveendő zsoltárok, külön és pedig alkalmak szerint a

*

dicséretetek. Másik jegyzékben viszont egybe vannak állítva, az albizottság nézete szerint kihagyandó zsoltárok, továbbá az egyik és a másik énekeskönyvből elhagyandó dicséretetek.

2 E kiválogatást és összeállítást maga az albizottság távolról sem tartja véglegesnek s kéri az egyházkerületek és az érdeklődők nyilatkozatait mindenekelőtt az iránt: a felveendőül ajánlt zsoltárok és dicséretetek közt nem volnának-e s ha igen, melyek kivetendők? s viszont a kihagyatni javasoltak közt nincsenek-e s melyek volnának felveendőik?

3. A tervvázlatban, habár két énekeskönyvből történt a válogatás, sok hézag maradt fen Némely alkalomra (pl: nagy péntekre, reformációra) a meglevők közül egy sem talált felvételt; alkalmakra is (mint vasárnap reggelre s különösen délutánra, virágvasárnapra, adventre s különös alkalmakra) kevesebb a szükségletnél. Ezekre a bizottság énekszerzőinktől új dolgozatokat vár és kér. Addig, míg ilyenek készülnének, vagy a mennyiben a meglevőknél jobbak, szebbek, énekszerűebbek nem készülnek egy hamar, természetesen a kihagyatni javasoltak közül a jobbaknak ideiglenes felvétele által kellene a hézagokat pótolni.

4. A fólveendőül jelelt zsoltárok és dicséretetek szövege is részint teljes átdolgozást, részint nyelvi és verselési, általában irályi javítást igényelvén, az érdeklődők felhivatnak, hogy e javítási s átdolgozási munkában részt venni, illetőleg az iránti készségeket nyilvánítani sziveskedjenek.

5. Mind egészen új énekek, mind átdolgozott vagy javított szövegek ugyszintén a 2. pontra vonatkozó észrevételek s vélemények, valamint a további munkában való részvétel iránti ajánlkozások, a bizottság elnökéhez (Nagy Péter erdélyi református püspök urhoz Kolozsvárra) küldendők be.

A tervezet szerint a zsoltárok közül *kimaradnak*: 2, 3, 4, 6, 7, 9—14; 17, 18, 21, 22, 29, 35, 39—41, 44, 45, 48, 49, 50, 52—56; 58—60; 63, 64, 68—70; 74, 76, 78, 80—83; 85, 87, 88, 93, 94, 99—101; 104, 106, 107, — 109—112; 114, 115, 120—124; 126, 127, 129, 131—133; 136, 137, 140, 142, 144, 149. — Összesen 78.

A magyarországi *dicséretetek* közül *kihagyatnak*: Invoctiók közül: Uram isten siess. — Ur Isten mi sok szükségset. Istennek szent fia. Uram, a töredelmes. — Továbbá elhagyatni véleményeztetik 150 dicséret és így 88 *tartatik meg*, melyek kevesebb számmal lévén, azoknak sorszámait közöljük: 1—3, 5, 7, 19, 20, 22, 25, 29, 31, 34, 37—40; 43—45; 48—50; 53, 59, 60, 63, 64, 66—70; 72—75; 77, 79, 85, 88, 91, 93, 108, 130, 135, 139—143; 145, 146, 150, 152—155; 158—164; 167, 168, 173—179; 187, 190, 201, 202, 208, 211, 213, 218, 227, 233—238.

Az erdélyi dicséretetek közül 139 hagyatván el, a következő 150 meghagyatni véleményeztetik: 1, 2, 4, 5, 7—10; 13—18; 21, 22, 26—39; 42, 43, 49, 50, 53, 57, 60—64; 66—70; 77, 78, 80—82; 88, 90, 92, 93, 96, 98—101, 105, 111, 125, 131, 146, 147, 151, 156, 160. 162—165; 168, 170, 171, 184, 199, 202, 206, 208, 210, 212, 214, 218, 222 224—230; 233, 238—244.

T.

Gymnasiumi statistika.

(B). Hogy a debreczeni főgymnasium évenként hogy népesedik be, arra nézve némi tájékozásul szolgálhatnak a következő adatok:

A gymnasium 8 osztályába összesen 722 nyilvános tanuló iratta be magát e f. isk. év elején; t. i. az 1-ső osztályba (A és B) 168, a 2-ba (A és B) 101, a 3-ba 81, a 4-be 88, az 5-be 68, a 6-ba 51, a 7-be 87 és végre a 8-ba 78. Ezen 722 növendék közül 275 Debreczenben lakó szülék gyermeke. A többi vidékről került és pedig Magyar-Erdélyországnak összesen 32 vármegyéből. Legnagyobb contingenst állított ki Biharmegye, 138 tanulót; azután következik mindjárt Hajdumegye 67-tel, — Szabolcs 58-czal, Szatmár 57-tel, J. K. Szolnok 26-tal, Békés 20-szal, Szilágy 15-tel, Szepes 10-zel, Somogy 8-czal, Pest 7-tel, Baranya 5-tel, Fehér és Ugocsa 4-4-gyel, Heves és Borsod 3-mal, Abauj, Bereg, Liptó, Temes 2-2-vel, és végre Alsó Fehér, Gömör, Kis-Hont, Győr, Hunyad, Komárom Liptó, Máramaros, Szeben, Szolnok-Doboka, Tolna, Ung, 1-1 tanulóval. Ausztriából is van egy.

A szülék állapotát tekintve 119 gyermeknek a szülője földbirtokos, 231-é tartozik az értelmiséghez, 125-é iparos, 159-é földmives, 88-é kereskedő.

A 722 növendék közül tavaly csak 448 tanult gymnasiumunkban, 274 máshonnan való és pedig 168 elemi iskolából, 106 pedig más gymnasiumból jött, vagy magán tanuló volt (9). Legtöbb új jött a 7-ik osztályba, melynek 87 növendéke közül tavaly csak 47 tanult itt, 40 az idén jött más iskolából. — A gymnasiumot pedig a 87-ből csak 17 kezdte nálunk, 70 később került hozzájuk. Ilyenforma tüneeményt mutat a VIII. osztály is, melybe bár az idén csak 4 tanuló jött más iskolából, a 78 VIII. osztálybeli közül csak 23 végezte nálunk az egész gymnasiumot.

A VII. osztályba ujonnan belépők nagy száma fejti meg azt is, mért oly tul népes a 2 felső osztály? S hogy ily körülmények közt életkérdés a vidéki gymnasiumoknak a debreczenivel egyöntetűvé tevése, azt tán fejtegetni is felesleges. S mégis a Superintendentia által még tavaly májusban kiadott szervezési javaslatra tudtommal eddig csak egy iskola fentartó hatósága adott véleményt, pedig ha nem mozgunk, a mozdulatlanság könnyen dermedtséggé válhatik. Mindenkép eljött a gyors cselekvés ideje, jó lesz, ha sietünk meghallani a jeladást s inkább megpróbálunk vezetni míg s a hol lehet, mint megvárjuk, szépen szunyókálva, míg majd miniszteri rendeletekkel taszítgatnak bennünket hol előrébb, hol hátrább.

De térjünk vissza a statistikához.

Feltűnő az is, hogy p. o. Szatmáron a ref. gymnasium 3 felső osztályában 21, 17, 19 tanuló van csak, nálunk Szatmár és Szabolcs megyéből a 6 alsó osztályban 87 gyermek tanul; — míg Hajdumegyében 3 ref. felekezeti gymnasium van, összesen csak 188 tanulóval 15 osztályban, átlag tehát alig 12—13 tanulóval osztályonként, nálunk a 6 alsó osztályban 42 gyermek tanul magából Hajdumegyéből, míg más felől a turi és kisujszállási gymnasium csaknem elvonja tőlünk a J. K. szolnokmegyei tanulókat, mint szinte a békési reálgymnasium is a békésmegyeieket. — Czélszerű lenne gondoskodni, hogy ha már e Superintendentia területén 12 ref. gymnasium fentartására áldozunk, a vidéki növendékeket

lehetőleg a vidéki iskolák vegyék fel s így lehetőleg apadjon a debreczeni gymnasium népessége, s a vidékieké pedig növekedjék; mert így a hogy most áll a dolog, Debreczenben legalább is két gymnasiumra volna szükség s mégis átlag 45 tanuló jutna mind a 16 osztályba. — Ezt pedig nem bírja meg a Superintendentia, 90 gyermeket meg egy osztályban nincs az az ember, a ki jól eltanítson.

Észrevételek azon bírálatokra, melyek az ujszövetség átdolgozott károliféle fordításának második felerészére a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ 1878-ik évi folyamának 46. és következő számaiban, és az „Egyházi és Iskolai Szemle“ 1878-ik évi folyamának 50 ik és következő számaiban tétettek közzé.

(Folytatás.)

Ha bíráló e szavakat „ἐκ τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος πονηροῦ“, úgy magyarázza, hogy ezekben Pál apostol azon rossz állapotra czéloz, miszerint olvasói a körülmetélkedésre hajlottak, zsidókká lettek: ezzel a legkétségbehozhatatlanabb bizonyosságot tesz a felől, hogy ő sem ezt a levelet nem érti, sem az apostol irataival általában nem ismeretes, egész okoskodásával levegőt csapdos. Az αἰῶν ἐνεστώτος szavakon érti az apostol a messiás eljötté előtti korszakot, időfolyást, vagy ha úgy tetszik, világot; s aztán az ezen időben élő embervilágot. Ennek jellemére tartozik szerinte a bűnösség; kitetszik ez Efézus II. 2-ből, hol ezt mondja az apostol az olvasóknak „mely bűnökben jártatok volt ennek a világnak időfolyása szerint.“ Ehhez a bűnös embervilághoz az apostol szerint nem tartoznak a hívők, kik a Krisztusban igazságot nyertek; kitetszik ez Kolosse: II. 20-ből, hol ezt mondja az az apostol „miért fogadtok el ilyen s ilyen tételeket, mintha élnétek a világon“. Már Gal. I. 4-ben az apostol gondolatja ez: a Jézus Krisztus azért halt meg, hogy ránk nézve eszközölje azt, hogy ne tartozzunk a bűnös embervilághoz, azaz eszközölje az igazságot, büntelenséget. Ha bíráló csak egy parányit is ismeretes lenne az apostoli iratokkal, tudná, hogy az apostol másutt is szólott így, csak hogy más szavakkal, így szólván a Krisztusról Titus II. 14. ὅς ἐδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας.“ Ha a galatákhoz irt levelet ismerné a bíráló, tudná, hogy az első rész négy első versében be van foglalva az egész levél tartalma röviden. A tartalom pedig ez. a) Az apostol igazi apostol. b) Igazságot egyedül a magát értünk halálra adott Krisztusban közlött isteni kegyelem alapján hit által nyerhetünk. Ezen utóbbi tételre van már a 4-ik versnek vonatkozása. De bíráló mind ebből semmit sem tud, s azért nagy képpel mindent összevissza beszél. A 7-ik versben a ἢ οὐκ ἔστιν ἕλλοσ szavak magyarázatára nézve bírálót már B. M. utbaigazította, s így az rám nézve felesleges. Ha bíráló ugyanazon versben ezen mi szavunknál „elcsavarni“ jobbnak véli ezt „elferdíteni.“ hibázik, mivel még az „elcsavarni“ szó is szelid az alapfogalomhoz képest, melyhez csaknem a „felforgatás“ szó illik. Ha bíráló a 9-ik versben e szóhoz „átvettétek“ ezt a kérdést teszi „úgy mint a hogy mi az új ruhát átveszszük a szabótól“ válaszunk ez: igen is úgy, csak hogy míg a szabótól kézzel veszszük át a ruhát, az evangéliumot hallás útján vették át az olvasók. Ha bíráló ugyanazon versben hibásnak állítja a προειρήκαμεν igében a πρό előjárónak az időre való vivését: arról tesz bizonyosságot, hogy teljes-

séggel nem szereti megnézni, hogy mi áll előtte a szövegben. Ugyan az Istenért, e szavaknak „most is,“ mi egyéb felel meg, mint ez, elébb is, régebben is; időszócskának csak időszócska tétethetik ellenébe. A 10 versben levő πείρω ige értelméhez nézve bíráló megkapta már B. M. től az utbaigazítást. Ha ugyanazon versben e szavakat „ἢ ζῆτῶ ἀνθρώποις ἀρέσκαι“ így fordítja bíráló „vagy az emberek kedvét keresem:“ megint arról tesz bizonyosságot, hogy a szövegre nem szeret tekinteni. Mert nem nézte meg, hogy a hangsúly a Pál szavaiban a ζῆτῶ igén van, s azért áll az elől, épen úgy, mint az előbbeni tételben a hangsúlyozott ἀνθρώπους elől állított; sem azt hogy az ἀνθρώπους előtt nincs articululus. Mert a ki ezeket tekintetbe veszi, azonnal belátja, hogy az értelem nem az, melyet a bíráló kifejezett, s fordítása hibás; jó csak ez, „igyekezem-é én azon, hogy embereknek tessen?“

Ha bíráló a 21-ben ezen fordításunkra „Azután mentem Szíriának és Czilicziának tartományába“ azt a megjegyzést teszi, hogy abban, mint fentebb is, rossz a szórend, és jónak ezt tartja: „Azután Szíria és Cziliczia vidékire mentem“ ez onnan van, mivel nem szereti megnézni, hogy mit mond az apostol, s az apostol tételének melyik szaván van a hangsúly. Ha az apostol főntebb mindenütt előlállította az állítmányigéket a tételekben: azzal világosan kifejezte, hogy azokon a hangsúly; így 16. „nem közlekedtem testtel és vérrel,“ 17. „se nem mentem Jeruzsálembe — hanem elmentem Arábiába, és ismét visszatértem Damaskusba stb.“ Ezen előadáshoz a kezünk alatti helyen sem illik más fordítás, mint ez: „Aztán mentem Szíriába.“

Valamint a 17-ik versben nem azt akarja mondani az apostol, hogy hova nem ment fel; hanem azt, hogy mi az, a mit nem tett (nem ment fel Jeruzsálembe) úgy a 21-ben nem azt akarja mondani, hogy hova ment; hanem azt, hogy mit tett (ment Szíriába). Nem a mi szórendünkben van tehát a hiba: hanem a bíráló fejében, azon felületes értelmezési modorában, mely szerint nem fordít kellő gondot annak kiismerésére, hogy mi az apostol gondolatja, és nem veszi gondolóra, hogy magyar nyelvünkön ugyanazon szavak más-más rendezetben más-más gondolatot fejeznek ki. Ha bíráló 22-ik v.-ben ezen mi kitételünkre „arczomra nézve“ ezt a megjegyzést teszi „hogy a magyar ember nem arczára nézve ismer valakit, hanem személyesen:“ ezt azon észrevétel mellett helyeslem, hogy az exegeta megszokta a parallel helyeket tekinteni, hogy azokból tisztán láthassa, hogy a szent író mikép terjesztette maga elé a dolgot. Már tehát meg kell néznünk I. Thess. II. 17-et, hol e mondatik „miután elszakasztattunk tőletek „προσώπω ἐν καρδίᾳ.“ Itt nem lehet így fordítani „személyesen, nem szivre nézve,“ hanem csak így „arczra, nem szivre nézve.“ Ehhez képest ugyanazon levélben a III-ik rész 10-ik versében e szavakat „εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, nem lehet így fordítani „hogy lássunk titeket személyesen, vagy személyetekre nézve,“ hanem csak így „hogy lássuk a ti arczotokat.“ Így tehát az apostol előterjesztése nem ez volt „személyesen vagy személyre nézve,“ hanem ez „arczra nézve.“ A fordítónak tehát ezt kell viszatükröztetnie. — Ha bíráló Gal. I. 22. versben Judaeát egynek veszi Zsidóországgal: mi nem veszszük. Ha S. Patakon így szólanak „krisztusi egyház,“ mi nálunk a helyett ezt mondják „keresztyén egyház.“ Ha bíráló a 23-ik vers e

szavait „ἀκούοντες ἤσαν“ így fordítja le „hallomásból tudták:“ könyv nélkül beszél, s nem nézi, mit mond az apostól. Itt nincs szó tudásról, hanem csak hallásról, még pedig folyvást való hallásról.

Ha bíráló II. 2.-ben ezen mi fordításunkra „elējök terjesztetem azoknak,“ azt a kérdést teszi, kiknek, holott az apostol nem mondja meg kiknek: erre azt válaszolom, hogy ugyanazt a kérdést tehetném én bíráló elé, midőn így fordít „elējük.“ Egy exegeta tartoznék tudni, hogy midőn a görögben város neve után említettik ez „ἄντοι,“ a városban levőkre szokott vitetni, — tehát a kezünk alatti helyen ἄντοις annyit tesz mint a Jeruzsálemben összegyűlt apostolok és vének gyűlése elé. Ha ugyanazon versben bíráló így fordít „de külön csak azoknak:“ az értelmet megmásmítja, mivel a gondolat ez, az egész gyűlés elé történt előterjesztésen kívül, tettem még egyebet is, t. i. azt, hogy külön előterjesztetem stb.

De bírálónak nem büne a gondolatokba való belátás, s talán még szégyenlené is igazi mivoltokban adni vissza azokat. Ha ezt mondja „kik tekintélyeseknek látszanak“ fogalmi zavarban van a bíráló Mert az oszlopapostolok nem csak látszottak tekintélyeseknek, hanem valóban is azok voltak. Ha bíráló 6-ban ezen mi fordításunkat „velem a tekintélyesek semmi újat sem közöltek“ nem helyesli, és azt állítja, hogy itt feltételek szabásáról, megrovásról van szó: kérdem, honnan veszi ezt a tudományt? Az apostol előadása erre semmi alapot sem nyújt. A gondolatrend így megy: Miután elbeszélte, hogy kétfelől is előterjesztette a maga evangéliomát, t. i. a közgyűlésben is, és külön a tekintélyes apostolok előtt is; s előadta azt is, hogy a közgyűlés által annyira helyeseltetett az ő tana, hogy még Titus sem kényszerítettett körülmetélkedésre: a 6-ik versben azt adja elő, hogy a tekintélyes apostolok hogy fogadták az ő tanát. Feltétel szabásról tehát szó sem lehet itt. Ugyanezen eredményre jövünk a 7—9 verseknek megtekintése után Mert az apostol ezen mondatából „sőt ellenben látván előadásomból, hogy Isten bizott meg engem, az ő lelke munkálkodik bennem, elismertek engem apostoltársuknak,“ látni lehet, hogy itt még folyvást arról van szó, hogy az apostol előadta evangéliomát, az oszlopapostolok pedig milyen állást foglaltak el azzal szemben. De nem is képezne ez a tétel ἐμοὶ οὐδὲν προσανέβητο, ily jelentésben, „nem szabtak elém feltételeket“ ellentételt ezzel „ellenben elismertek engem apostol társuknak,“ mivel az apostoltársul elismerés mellett megfér a feltételszabás. Ellenben ellentétet képeznek azok akkor, ha értelmök ez „nem közöltek velem mást, az enyimtől elütőt,“ például nem mondták, hogy a zsidós szertartásokat is meg kell tartani. Igen, mert ha ezt tették volna, ebből az apostolra nézve az következett volna, hogy hiába futott. stb. Ha bíráló ugyanazon versben e szavakat „προσωπον βεδς ἀνδρῶπου οὐ λαμβάνει:“ így fordítja „az Isten nem külsőleg itéli meg az embert:“ azt mutatja, hogy nem szereti arra a szóra fektetni a hangsúlyt a gondolat kifejezése alkalmazásával, a melyre fektette azt az apostol. A hangsúly az előállított πρόσωπον-on van. A fordítás is ennek tartozik megfelelni, így „személyére az embernek nem néz az Isten = a személy kilétére nem néz az Isten = arra, hogy ki, (azaz milyen tekintélyben áll mások előtt) az ember, nem néz az Isten, hanem egyedül arra, hogy mi ő. Minthogy pedig ez a

tétel az előbbeni állítás igazolására szolgál: nem lehet a πτε szót a tekintélyes apostolok hajdani magokviseletére vinni; hanem a ἐπίσι szó erősítésére szolgálónak kell tekinteni, úgy hogy azzal együtt ezt fejezi ki „bármilyenek;“ nem lehet így értelmezni „miképen viselték magokat egykor,“ hanem csak így, „bármilyenek, azaz az emberek előtt bármilyen tekintélyben állók voltak,“ mivel csak így van meg az igazolandó és az igazoló tétel közt a gondolatbeli egybefüggés. Maga ez a nagyon szabad fordítás „nem külsőleg (mi ez?) itéli meg“ hibás, mivel a külsőség, mint tág, vagy túlbő szó nem talál a πρόσωπον-hoz. Innen van, hogy a bíráló nem pedzette az apostol gondolatát, hogy a ἐπίσι πτε ἤσαν szavakat nem helyesen értelmezte, annyira, hogy a mit a szóban forgó apostolokról mond, az azon apostoloknak ezen megelőző jelzésével ἐπί δακούοντες εἶναι π: sincs semmiféle gondolatbeli egybefüggésben. Ha a bíráló a Gal. II. 7-ik versben ezen mi fordításunkban „látván, hogy rám bizva van az evangéliomnak a körülmetéletlenségénél, miképen Péterre a körülmetélkedésnél való hirdetése,“ elítéli a szórendet, és ezt a fordítást ajánlja „midőn látták, hogy miként Péter a körülmetélkedés evangéliomával, úgy én a körülmetéletlenségével bizattam meg:“ arról tesz bizonyosságot, hogy nem érti a tételt. Itt nem azt akarja az apostol kimutatni, hogy mivel bizott ő meg, hanem arról szól, hogy ő nem másképen, mint megbizatásnál fogva foglalkozik épen úgy mint Péter is az evangéliom hirdetésével, úgy hogy ezen szavak „rám bizva van“ e helyett állanak „nem megbizás nélkül foglalkozom én stb.“ Ezért áll elől a πεπίστευμαι ige. De a bíráló értelmetlenségében kitekerte a gondolat nyakát. Maga ez a fordítás „bizattam meg“ sem egészen helyes, mivel az aoristusnak felel meg, pedig az apostol perfectumot használt. Azt is bizonyítja, hogy bíráló is használja fordításában a szenvedő alakot, s a mi több, olyan helyen, hol az értelmén ront vele. Ugyanezen versben a „körülmetéletlenség“ szót a „pogányság“ szóval hibásan cserélnök fel (mint bíráló teszi) mivel, ha az apostol ugyanazon fogalomnak kifejezésére két különböző szót használ közel egymáshoz t. i. a 7. versben az ἀπροβυστία-t, a 8-ban az εἰρη-t, kell, hogy a magyar fordításban is különböző szóval legyen az kifejezve. Ha bíráló a 14-ik versben ezen mi fordításunkban „az evangéliom igazsága felé“ hibát talál a πρὸς szó értelmezésére nézve, és ezt tartja helyesnek „az evangéliom igazságához illőleg,“ arra megjegyzem, hogy ama szavak ezt ugyan nem jelentik, hanem jelentik vagy ezt a) az evangéliom igazsága szerint, annak útmutatása, irányadása szerint, vagy b) ezt úgy, hogy eljussanak az evangéliom igazságához, tehát annak tartva, afelé menve. Mi kételkedtünk a felett hogy a keztő közül melyiket választjuk. Az elsőbb értelmezés természetesebb, de a második erőteljesebb s annál fogva az apostol kifejezéseire jobban illik. Ez döntött nálunk.

Ha bíráló a 19-ik versben ezen mi fordításunkra „a törvény által haltam meg a törvénynek“ azt a megjegyzést teszi „nem az itt a kérdés, hogy mi által halt meg Pál a törvénynek:“ arról tesz bizonyosságot, hogy ő a gondolatok egybefüggésére nincs tekintettel, különben tudná, hogy itt épen az a kérdés. Az előbbeni versben képesen ez a gondolat fejeztetett ki: nem azzal véték én a törvény ellen, ha, miután elszakadtam attól, tovább is elszakadva maradok, nem ragaszkodom hozzá; hanem azzal vétenék, ha a már

megtörtént elszakadás után visszatérnék ahhoz. Ezen utóbbi állítást igazolja a 19-ik versben így: igenis azzal vétenék, mivel azt, hogy elszakadjak a törvénytől, (még pedig végképen) maga a törvény eszközölte, tehát „a törvény által haltam meg a törvénynek.“ Ha bíráló szemrehányásképen mondja, hogy itt nem tudtam a δία-t ezen jelentésben használni „miatt“ ellenben tudtam Gal. 4, 13-ban, hol bíráló szerint nem kellett volna: ezen sajnálatra méltó, de egyszerűs mind neveltséges megjegyzésre csak csak azt válaszolom, hogy én meg szoktam nézni, mit fordítok; különben Gal. IV. 13-nál meg fogja kapni bíráló a kellő utbaigazítást.

Ha bíráló 20-ban ezt „Krisztussal együtt feszítetttem meg“ megróvja s így igazítja ki „megfeszítetttem a Krisztussal“: megjegyzem, hogy mi ezt fordítottuk, Κριστῶ συνεσταύρωμαι, s nem ezt ἐσταύρωμαι σὺν τῷ Κριστῷ.

A Κριστῶ συνεσταύρωμαι szavak azt magyarázzák meg, hogy miként történt az, hogy az apostol meghalt a törvénynek. A ζῶ δέ szavak új tételt kezdenek, még pedig az előbbinivel elentételest. Ha ezen tételnél bíráló ezen mi fordításunkban „élek pedig többé nem én“ a mi szórendünket elítéli; s azt mondja, hogy nekünk így kellett volna fordítanunk „nem én élek pedig többé:“ megint azon állandó nyomoruságban szenved, hogy a hibát a mi szórendünkben keresi, holott az abban fekszik, hogy ő uem érti az apostol gondolatját. Ha az apostol ezt akarta volna mondani „nem én élek pedig többé:“ ugyan miért állította volna elől nyomatékkal a ζῶ igét? és mihez csatlakoznék az ellentételes „nem én“ holott annak az előbbeni tételben semmi sem felel meg? Az apostol gondolatja ez: igaz ugyan, hogy érintett megfeszítettésem után is élek, de életemnek ágense többé nem én vagyok. Ezen gondolatot az apostol így fejezte ki röviden: elől állította ezt, élek pedig, azután önkimagyarázásul, s mintegy kiigazításul ezt teszi utána „többé nem én.“

Ha bíráló Gal. III, 1-ben ezen mi fordításunkat „ne engedelmesskedjete“ így akarja kiigazítani, „ne higyetek:“ megjegyzem, hogy a „hivés“ szó itt rosszul alkalmaztatnék, mivel a hívés megtörtént már a galatáknál, azért mondja az apostol Gal. V, 7-ben „jól futátok, ki tartóztatott fel titeket.“ Nem a hívésről, hanem a hitben, vagy az igazság mellett való állhatatos megmaradásról, az engedelmesskedésről van itt szó; és a περιεσθαι ige úgy használtatik itt, mint Róm. II, 8-ban, és Zsid. XIII, 17-ben, amott az engedelmesskedéssel ellentételesen, itt a szófogadással vagy engedelmesskedéssel egy jelentésben.

Bíráló ugyanezen vers második tételére nézve ezt a fordítást ajánlja, mint jót „kik előtt a Krisztus Jézus úgy iratott le, mintha szemeitek előtt feszítettett volna meg.“ Kétségkívül kellemetes, de nem helyeselhetjük, mivel a) E szavak „ugy, mintha szemeitek előtt feszítettett volna meg“ azon feltevésre utalnak, mintha az apostol a Jézus Krisztus megfeszítettésének külkörülményeit, a megfeszítettés körüli eljárást, írta volna le az olvasók előtt szemléltetőleg; ugyde nem lehet feltennünk, hogy az apostol azt tette volna. b) Ezen fordításnak „mintha szemeitek előtt feszítettett volna meg“ nincs értelmezési alapja; mivel az apostol nem ezt mondja ὡς ἐν ὄψει ἐσταυρωμένος, hanem csak ezt ἐν ὄψει ἐσταυρωμένος, már pedig a ὡς nélkül a bíráló szerinti értelem

nem jön ki az apostol szavaiból. Így tehát az értelmezésre és fordításra más alapot kell keresnünk s meg is találjuk azt, ha az ἐν ὄψει-t nem az ἐσταυρωμένος-hoz fogjuk, hanem a megelőző προεργαζην-hoz, ekkor már így fordíthatjuk a tételt „kiknek szemei előtt iratott le előbb (= amaz engedelmesskedést megelőzőleg) közöttetek (=mikor köztetek voltam) Jézus Krisztus, mint megfeszítettett, (= a Jézus Krisztus megfeszítettése, de nem a megfeszítési külső körülmények, melyekre a bíráló fordítása utal, hanem a megfeszítettésnek oka, célja, szükséges volta) az articulus nélkül álló part. pass. perfectumnak ily módon való használása teljesen biztos (lásd pl. II. Tim. II, 8. „emlékezzél a Jézus Krisztusra mint feltámasztottra ἐγγερμένον); ellenben ilyen értelemben való használása „mintha feltámasztatott volna“, semmivel sem igazolható. De a ki gondolkozni akar, azt is látja, hogy a προεργαζην igében a προ-nak fordítása egyáltalában nem felesleges, hanem arra való, hogy az olvasóknak az érintett engedelmesskedés miatti megrovásra méltó voltuk annál inkább kiemeltessék.

Bíráló több ízben megróvta azt, hogy mi az ige mellett külön lefordítjuk az igekötőt is, és utalt Gal. III. 1-ben a προεργαζην-ra (melyről már közelebb szólottam;) és Gal. III, 19-ben a προσετέθη-re. Mikor pedig ezen utóbbi verset külön felveszi: fordításunknak ezen szavában „adatott mellékletül“ megütközvén, magát nekitűzelve kérde „ugyan minek a mellékletül, ugyan mihez adatott a törvény mellékletül?“ s aztán ezt a megjegyzést teszi „az ilyen fordítást lehetetlen botrányosnak nem neveznünk.“ Én pedig viszont a következő megjegyzést teszem. Eddig is azt tapasztaltuk, hogy a bíráló fordításában tételről tételre mást ad elénk, nem az apostol gondolatját; néha ugyan csak mellette jár az apostol gondolatjának, de máskor messzejár attól. De ez eddig csak egyes versekre nézve történt. Ellenben Gal. III, 19-nél arra a nagyon szomorú meggyőződésre kell jönnünk, hogy egész szakasz is van olyan, melyre nézve bíráló annyira tájékozatlan, hogy még csak azt sem tudja, hogy miről van szó abban a szakaszban. Ilyen a Gal. III, 15—19. Mert hogy bírálónak csak sejtelve sincs arról, hogy ezen egész szakaszban mi tárgy körül forog az előadás, kétségbehozhatatlanul bizonyos abból, hogy Gal. III, 15-ben ezt az igét ἐπιδατάσσειν így fordítja „meg nem toldhatja“ (nem akarom kérdésbe tenni, hogy a „hatok, hetek“ miképen jöhet ide be); aztán pedig a 19-ik versben a προσετέθη-t így fordítja „adatott,“ s tehát a 15-ben az ἐπί, a 19-ben a πρός igekötőt nem tartja külön lefordítandónak. Lássuk, hogy áll a dolog. Az apostol szerint az által, hogy az Isten üdvigéretet tett Ábrahámnak, Ábrahám pedig hívő lélekkel elfogadta azt, bizonyos szövetségi viszony jött létre, melyet Efez. III, 12 szerint ígéret szövetségének nevezhetünk. Ezen szövetségről van szó Gal. III. 17-ben. Már az apostol szerint ezen szövetség folytán a megígért magban, azaz Krisztus Jézusban közlött isteni kegyelem alapján a hitnél fogva kell várunk az üdvet. De az apostol tekintettel volt arra, hogy ellenfelei, kik a törvényhez való ragaszkodást sürgették, azt mondhatnák ő ellene, hogy a törvény későbbi adománya az Istennek, s azért annak adatása által megváltozott az üdvalap. Erre való tekintetből szükségesnek tartja az apostol megvitatni, hogy az Istennek későbbi adománya, t. i. a törvény minő állást fog-

lal el az Isten előbbeni adományával, az ígérettel, és az ezen alapult szövetséggel szemben? Vagy a 15-ik vers második felében levő fogalmat használva, a törvény milyen rendeltetésű pótléka vagy toldaléka az Isten és az Ábrahám közt létre jött szövetségnek? Az-é a rendeltetése, hogy azt erőtelenné tegye, vagy pedig más valami. Azért így okoskodik. Csak egy gyarló ember sem teszi azt, hogy a jogerőssé lett szövetséget megsemmisítse, vagy olyan pótlékot adjon ahhoz, mely annak a szövetségnek felette állana (= mely a szövetséget erőtlenné tenné). Az Isten pedig annyival kevésbé teheti azt, mivel az ígéretet Ábrahámon kívül ama nagy jelentőségű magnak a Krisztusnak is tette. Már tehát nem lehet feltenni, hogy a később adott törvény azt a szövetséget, melyet Isten a Krisztusra nézve előre jogerőssé tett, erőtlenné tenné. Ezen utóbbi gondolat a 15-ik versbeli fogalom szerint másképen ez „a törvény nem oly toldaléka a szövetségnek, mely ennek felette állana, ezt erőtelenné tenné.“ Miután már ezt megmutatta az apostol, áttér a 19-ik versben annak megmagyarázására, hogy ha nem oly rendeltetésű toldaléka a törvény a szövetségnek, hogy annak felette álljon, azt erőtlenné tegye, vajon hát milyen rendeltetésű toldaléka?

Mikor tehát e kérdésre azt válaszolja a 19-ik versben, hogy a törvény a bűn szaporítás végett *προσαυτήρη*: látni való, hogy a gondolatnak egész sulya fekszik a *πρός* igekötőn. S ha fentebb az mutattatott meg, hogy a törvény nem felibe (*ἐπί*) rendelt toldaléka a szövetségnek, most az adatik elő: hogy az annak olyan toldaléka, mely ahhoz, annak mellé adatott, vagy mellékletül adatott; és ha fentebb az *ἐπί* használata mellett tagadtatott, hogy a törvény erőtelenné tevő toldaléka a szövetségnek, most a *πρός*-szal annak előadása hozatik be, hogy a törvény oly toldaléka a szövetségnek, mely ennek támaszul szolgál, ennek erőssé tevésére, s a bünszaporítás útján az ígéretnek megvalósítására dolgozik. Látni lehet tehát, hogy az egész okoskodat sulya a 15-ik versbeli *ἐπί* és a 19-ik versbeli *πρός* igekötőkre nehezedik; s annál fogva a ki ezeket nem fordítja le, s lefordításukat még megróvjá, az semmit nem ért az egész szakaszból.

A IV. 8.-ra nézve ezt a fordítást ajánlja a bíráló „hogyan? Ti, kik annak idején, nem ismerve az Istent, olyanoknak szolgáltatok, a kik valósággal nem Istenek.“ Ezen fordítás ellen több kifogást tehetnék. De mellőzve egyebeket, csak azt emelem ki, hogy ezen fordításban semmi nyoma sincs annak, a mi az apostol gondolatában fő, annak erejét, magvát képezi. Az apostol szerint t. i. a nem valódi istenekre nézve, kiket csak az ember tesz imádása tárgyává, s ekép istenekké, lényeges tulajdon az, hogy nem birnak isteni természettel, nem természet szerinti istenek. Ennek semmi nyomát sem látjuk a bíráló fordításában.

A IV. 9.-nek második felére nézve bíráló ezt a fordítást ajánlja „mikép térhetek vissza a tehetetlen, nyomorult betűkhöz, melynek, újra kezdve, ismét akartok szolgálni?“ Mellőzve azt, mit én különben sem tartok nyomtatósi hibánál egyébnek, hogy ez a névmás „melynek“ nem illik a többes számban lévő ezen névhez „betűkhöz,“ csak annyit mondok, hogy az ember nem tud hová lenni bámulásában, mikor látja, hogy az apostol ezen szavát *στοιχεῖα* a bíráló betűnek fordítja. Hát nem látta, hogy itt a *στοιχεῖα* a harmadik versbeli *στοιχεῖα τοῦ κόσμου*-val egy jelentésű? Hát

nem látta bíráló azt sem, hogy, a következő versben a zsidós ünneplésekről szól az apostol, melyek a *στοιχεῖα*-hoz tartoznak, s pedig nem betűk? Hát a 3-ik versben a *στοιχεῖα* mellett álló *τοῦ κόσμου* szavak nem figyelmeztették a bírálót valami másra? Dehogy figyelmeztették! Hiszen, ha tudta volna bíráló, hogy a *κόσμος* szó erkölcsi értelemben is szokott használatni, akkor talán nem fogta volna ránk declamatori hangon a Gal. I. 4-re tett észrevételei közben, azt, hogy mi szerintünk ott a világ végére gondolt Pál apostol De lássuk, hogy áll a dolog valósággal; mi a *στοιχεῖα τοῦ κόσμου*-nak valódi értelme? A *κόσμος*-on érteni kell a bűnös embervilágot, a pogányokat és a zsidókat (ellenben a Krisztusban hívők nem tartoznak ahhoz, mivel ők szentek a Krisztusban). Már a bűnös emberek eleitől fogva érezték azt magokban, hogy ők nem olyanok erkölcsi tekintetben. a milyenek tartoznának lenni, és bűneik nem maradhatnak büntetés nélkül. Gondolkodtak tehát a felől, hogy mikép szabadulhatnának meg a bűnösségtől és büntetéstől, vagy a Pál szavával élve, mikép szerezhetnének igazságot. Ezen czélból áldozatokat vittek, mosakodtak, ünnepeket szenteltek, a zsidók pedig a mózesi ételtörvényekhez is ragaszkodtak, és a mitől legtöbbet vártak, körülmetélkedtek. De Pál apostol az igazságszerzésnek ezen utjait, módjait nem tartotta czélhoz vezetőknél. Ő szerinte csak egyetlen egy valódi útja, módja van az igazságszerzésnek, s ez a Krisztusban közölt isteni kegyelemnek hit általi elsajátítása. — Erre nézve az igazságszerzésnek a bűnös embervilág által (a zsidóság és a pogányság által) követett utjait, módjait „világ elemei“-nek, a bűnös embervilág által követett elemeszerű igazságszerzési módoknak nevezte, mivel azok olyanforma viszonyban állanak az igazságszerzés valódi módjához, a milyenben valamely tudománynak elemi része a tudomány mélységéhez. Értelmezésem helyes voltát igazolják a következők. a) Gal. IV. 9-nek a következő verssel való egybefüggése. Mert itt a gondolat ez: miután megismertétek az Istent, t. i. az Istennek azon akaratját, hogy a Jézus Krisztusban való hit által kell igazságot szereznetek, mikép fordulhattok igazságszerzés végett a bűnös embervilág által követett oly cselekedetekhez, melyek czélra nem vezethetnek, például zsidós ünneplésekhez? b) Egy parallel helynek t. i. Koloss II. 20. 21. 22. verseinek tekintetbe vévése. Itt t. i. a mi fordításunk szerint ez áll. 20. Ha meghaltatok Krisztussal együtt a világ elemeinek: miért fogadtok el, mintha a világban élők volnátok, ilyen tételeket 21. „ne bántsd, se ne izleld, se ne illesd.“ 22. (azokat, a mik mind arra valók, hogy pusztittassanak el a velők való élés által), az emberek rendeletei és tanításai szerint? Mert ezen helyből eléggé világos, hogy az eledelek körüli, azoktól való óvakodást sürgető, emberi rendeletek és tanítások követése azon világelemeihez tartozik, melyeknek már meghaltak az olvasók.

(Folyt. köv.)

Menyhárt János.

NEKROLOG.

Mélyen megható gyászünnepeye volt e folyó hó 19-ik napján a konyári ref. egyháznak. Ugyanis, a debreczeni reform. egyházmegyei lelkipásztorok Nesztorának „a minden

erényekben kitünő példányképnek," a konyári ref. egyház közel 52 éves lelkipásztorának **nt. Mocsy Lajos** urnak földi részeit folyó évi január hó 20-án adtuk át az örök nyugalomnak. Családja a leggyöngédebb férjet, a legjobb édes atyát, a konyári ref. egyház hü, buzgó, szeretve tisztelt lelki atyját veszté el benne. Végelgyengülés folytán, de még is váratlanul történt csendes elalvása általános részvétet keltett, — s kik őt életében tiszteltük szerettük, szokatlan nagy számmal álltak körül koporsóját, hogy egyesítsük keseredett szivünk kiömlő könyeit a drága kincsét sirató család könyeivel, hogy megadjuk tiszteletünk, kegyeletünk végső s legszentebb adóját a boldogultnak s részvétünkkel gyógyírt csepegtessünk a vérző szivek sebére.

A hálás hallgatókkal s a szomszéd községekből szép számmal érkezett előjárókkal, köztük 11 lelkészszel, zsufolásig megtelt templomban derecskei lelkész Biró Antal ur tartott — 2 Kir. 23, 17 versét: „Micsoda temetésnek jegye ez, melyet látok? Az Isten emberének koporsója ez“ — véve alapigéül, a boldogultnak hivatali pályájáni működését híven vissza tükröző hathatós tanítást, kimutatván az irányelveket, melyek követése áldásossá teheti a lelkipásztor munkáját. A temetkezési gyászünnepelet őszhangzatos szép énekével emelte a helybeli dalárda.

A boldogult született az 1797-ik évben Kiskunszentmiklóson, hol atyja lelkész volt. Tanulását kezdte szülőhelyén, folytatta N.-Körösön s a theologiai tanfolyamot kitünő sikerrel megfutván Debreczenben, az elemi osztályok egyikének vezetésével bizatott meg. Majd a b.-ujvárosi ref. egyházba bocsáttatott ki iskolarektorul, hol 2 évet töltött. Hajlamát, tehetségét vizsgálat alá véve, a lelkipásztori pályát tűzte ki életcélul, melyre úgy látszik, maga a természet szülte; erős mellel, tiszta és hathatós hanggal, érző szívvvel, világos elmével, tüzzel és elevevésséggel — melyek együtt teszik a jó egyházi szónokot — kiváló mértékben ruházván fel őt. Nagy és nemes céljához képest, nem a szokást, nem a mások példáját, de tudni, látni, tapasztalni vágyó lelke sugallatát követve, Némethont akarta meglátogatni, — de az akkori körülmények miatt Bécsnél tovább nem mehetett. Innen hazatérve, a nagyhirű debreczeni lelkész s esperes Földváry József mellett szolgált segédlelkészi minőségben s alig két évi szolgálat után az 1827-ik év október havában választatott el a konyári ref. egyház lelkipásztorául, hol is szent hivatalát közel 52 éven át az egyház virágoztatásában, lankadatlan buzgóság és szorgalommal folytatta, melyért is hívei szeretetét, tiszteletét kiérdemelte s mindvégig bírta.

Az 1828-ik évben házasságra lépett az őt csak 10 évig boldogíthatott nejével Földváry Eszterrel. E boldog házasságból született gyermekei: Mocsy József, debreczeni kir. törvényszéki bíró, Mocsy Amália néhai Udvardi Károly özvegye és Mocsy Sándor kabai birtokos. Egy évi özvegyesség után ismét házasságra lépett mély bánatra hívott kedves nejével Szombathy Máriával, kivel töltött példás egyetértésben s a leggyöngédebb szeretetben 40 évet. E boldog házassága alatt az Urtól nyert gyermekei: Mocsy Eszter, hosszú-pályii lelkész Báthory István neje, Mocsy Luiza, kis-jenői lelkész Hegedüs Ferencz neje és Mocsy Lajos hites ügyvéd.

A hosszú évek hosszú fáradalmi testszerkezetét

elgyengítvén, e folyó hó 17-ik napján reggeli 7—8 óra közt csendesen elaludt, életének 82-ik évében.

A vallás hű szolgáját hamvaiban is megtisztelő ama szép eljárásáért az előjáróságnak — mely szerint a temetkezési költség fedezésére 100 o. é. ftot utalványozott — forró köszönet!

Nem lesz érdektelen feljegyezni, hogy a boldogult keresztelt: 2887 gyermeket, esketett: 889 párt és tanítással temetett 1228 halottat.

Áldás az idvezült hamvaira!

Konyár, 1879. január 20.

Kálmánchelyi Imre m. k.
reform. segédlelkész.

KÜLFÖLD.

Róma locuta est.

A politikai lapok hirül adták a világnak, hogy a római katolikus egyház feje XIII. Leo pápa, minő tartalmú encyklikát bocsát ki a socialis törekvések megakadályozása céljából. Dicsérni kell a nemes igyekezetet, mely a jelenlegi társadalmi élet ezen veszélyes kinövése és betegsége ellen gyógyszer keres annak terjedését az egyház részéről teendő óvintézkedések által is megakadályozni elhatározta. E tekintetben különben minden ker. egyház — nevezék azt római katolikusnak, protestánsnak vagy görögkeletinek stb. egyformán érdekelve lévén, mindeniknek föladata, hogy a rendelkezése alatt álló minden eszközt fölhasználjon a socialismus hívei és törekvései ellen. E pontig tehát nincs is és nem is lehet semmi ellentét a római catholicismus és protestantismus között, hanem miután a nevezett encyklika oly eszméket s elveket is tartalmaz és fejteget, melyek a tiszta keresztyénség tanáival, a tudományok igazáival, a jogi s alkotmányos fogalmakkal homlokegyenest ellenkeznek, szükségesnek tartjuk legalább megjelölni a tühajtásokat, melyek nagyon sokat levonnak, a különben nemes célzatú pápai encyklica becséből.

Az encyklica rámutatván a bajokra, melyek a socialismus elvei következtében megmételtyezik sok helyt a társadalmi életet „mindezen romlottságok és vészes gyümölcsök, ugymond, azon esztelen harcnak a következményei, mely a 16-ik század óta egészen a legújabb időkig folytatattatik a katolikus egyház ellen, amely harcnak célja, hogy a kijelentés, természetfeletti rend és fogalmak megsemmisítésével, azok helyébe az ész találmányait és lázas álmait tegye irányadókul és szabályozókul.“ „Oly államok alakulnak, melyekben elvül mondatik ki, hogy a hatalom, tekintély és uralkodás nem az istentől származik, hanem a néptömegetől nyeri a jogait; a mely ennél fogva megszakítván Istennel minden közösséget, csak azon törvényeknek akar hódolni, melyeket önmaga alkotott.“ — „Miután a vallás természetfeletti igazságait mint népelleneseket elvetették, az emberiség megváltóját is lassankint száműzték az egyetemekről, lyceumokból, gymnasiumokból s az egész nyilvános életből.“ — Szomorú idők állottak be, mert a philosophus névvel dicsekedők az embernek korlátlan szabadságot tulajdonítottak; és az ugynevezett *új jogot* a természeti és isteni törvényekkel szemben fölaltatták és szentesítették.

„A vészes áramlatok, a felekezetek erőlködése és ellenhatásai csak akkor hiusítottak volna meg a századok folyamában, ha a róm. kath. egyház tanai és a római pápák tekintélye, a fejedelmeknél és népeknél mindig kellőleg tiszteletben tartattak volna.“

„Ha a fejedelmek a hatalmat, melylyel Isten rendeléséből bírnak, meggondolatlanul és roszra használnák fel, a katolikus egyház tana nem engedi meg, hogy ellenük az elnyomottak egész szabadon feltámadjanak, nehogy a béke és rend még inkább megzavartatván, a társadalom nagyobb gyalázzal illettessék. — És ha már oda jutottak volna a dolgok, hogy semmi menedék nincs a hatalom és erőszak ellen, a keresztyéni türelem azt tanítja, hogy buzgó imádságok által kérjük és sürgessük az isteni segítséget.“ — Majd a házasságról a római katolikus egyház értelme szerint nyilatkozván s előadván, hogy miként járjanak el nemes tisztjökben az egyház férfiai, közös imádkozásra hívja fel a pápa a r. kath. világot, hogy imádkozzanak Istenhez és hívják segítségül a szeplőtlen szent szüznek, jegyesének, Józsefnek, a szent apostoloknak Péternek és Pálnak óltalmát, kiknek közbenjárásában különös bizalmuk lehet. T.

Könyvismertetés.

A Determinánsokról.

(Mennyiség-tani tanulmány.)

Írta: Futó Mihály.

Debr. 1878.

(B). A Determinánsok elméletének ismeretét a középiskolai tanároktól is megkívánja a vizsgálati szabályzat, sőt némi elemi ismertetésük magokban a középiskolákban sem lesz sokáig véleményem szerint elkerülhető. S mégis a magyar irodalom, úgy szólva, semmit sem tud a Determinánsokról s a ki valamit akar tudni rólok, kénytelen idegen nyelvű művekhez folyamodni. Ez indította szerzőt is arra, hogy fentebbi tanulmányát megírja.

Mindenesetre nagyon dicsérendő a jóakarát, melylyel szerző irodalmunk ezen fogyatkozásán segíteni akart, bár némi tévedésben van szerző a felől, hogy a Determinánsokról magyar munka még az ő műve előtt ne jelent volna meg. Igaz, nem eredeti, hanem Baltzer Theorie und Anwendung der Determinanten című műve első, elméleti részének fordítása Farkas Gyulától (Genf, 1877.) De másfelől nem lehet nem sajnálkoznom a felett, hogy a munka kiviteléről nem szólhatok oly elismeréssel, mint a jó szándékról, bár ítéletem enyhítésére nagyon befoly azon körülmény, hogy a Determinánsokról az első, nem fordított, magyar nyelvű munka debreczeni tanár műve s Debreczenben jelent meg. Kár volt szerzőnek meg nem tartani a „nonum prematur in annum“ elvét, kissé hosszabb tanulmányozás után okvetlen elkerülhetett volna a művében mutatkozó hibák nagy részét. Az apróbbakat, melyek jó része pennahibából vagy sebtében dolgozásból látszik származni, minden bizonynyal. Nem akarjuk sorba venni a hibákat, de mégis feltűnő sebes munkára mutat, mikor p. o. ílyet ír szerző: „Ha a determinans n elemet tartalmaz és ezen n elem n sorban és n oszlopban van elhelyezve — akkor az elemek számát a rendszerben n^2 fejezi ki.“ Aztán meg a 31. lapon:

„Egy olyan homogén egyenleti rendszernek, mely n egyenletben n ismeretlent tartalmaz, n értékrendszer teszen eleget,“ holott szerző előtt ez állt: ein System von n Gleichungen zwischen n Unbekannten, wenn es ein System von Lösungen besitzt, die von Null verschieden sind, nicht, wie es bei nicht homogenen Gleichungen der Fall ist, nur durch ein einziges, sondern durch unzählig viele Werthsystemen befriedigt werden kann, deren jedes aus einem von ihnen dadurch nach und nach hervorgehe, dass man dessen Werthe sämmtlich mit einem gewissen Faktor λ multiplicirt.“ — (Dölp, 2-ik kiadás, 47. t.) Ily elcsúszásoknak tanulmányban nem volna helyök. — Az egész munka különben legnagyobb részben Dölp: Die Determinanten-jének elég hiányos és némely helyt elvi dolgokban is hibás kivonata. Így p. o. egészen tévedésen alapul a determinánsok meghatározása, az alsóbb rendű determináns meghatározása egészen elmaradt, a homogén egyenletek meghatározása hibás, a felsőbb fokú egyenletekre alkalmazás elmaradt stb. Igaz másfelől s ez némileg elismerésre is méltó, hogy szerző megkísérelte „legnagyobb részt a maga által kigondolt s jónak talált kifejezésekkel állítani össze az alaptörvényeket,“ de itt — mi szinte természetes — ritkán sikerült neki az előtte fekvőnél rövidebb, világosabb vagy elegánsabb kifejezést találnia.

Ily körülmények közt, bár reméljük, hogy az ifju szerző tüzetesebb tanulmány s gondosabb munka után a téren, a melyen megindult, irodalmunknak hasznos szolgálatokat fog tenni, jelen művét a tanulmányozni kezdők számára nem tartom alkalmasnak

Megjelent az **erdélyi egyházkerület Névkönyve** az 1879 évre. A statisztikai adatokon kívül magában foglalja a szilágyszolnoki ref. egyházmegye történetének folytatását (62 lap.) — Van ezen egyházkerületben 545 anya- 511 leányegyházközség, 330,090 lélek (a mult évhez viszonyítva 1511 az apadás); 561 lelkészi állomás, melyből 59 betöltetlen van. 32,941 tanuló (itt 806 a növekedés); népiskolák és tanítók számáról, semmi említés nincs téve; mert a mint a táblás kimutatáson olvasható jegyzés tartalmazza: „Mint hogy az *állami és községi iskolák*, mind nagyobb tért foglalnak el — a növendékek felekezetünk részéről is igen természetesen ezekben tanulván — annak kimutatása, hogy hány tanítói állomás stb. van, fölöslegesnek látszott.“

Ezen névkönyv már a 22-ik évfolyamban jelenik meg 173 lap terjedelmű, ára 55 kr. Kolozsvárt az ev. ref. főtanoda betüivel.

A tiszáninneri ref. egyházkerület névkönyve 1879 évre szintén megjelent (Sárospatak a ref. főiskola betüivel) 59 lap, ára 35 kr. Egyedül a szükséges statisztikai adatokat tartalmazza. — Van ezen egyházkerületben 352 anya-, 271 leányegyházközség; 341 rendes, 44 segédlelkész, 507 tanító, 447 népiskola, 229,953 lélek. A szülöttek, meghaltak, iskolakötelesek, iskolába járók, ismétlő iskolába járók és köteleseken kívül a hitvallást tett növendékek létszáma is fel van tüntetve, mely az egész egyházkerületben 2016-ra emelkedett. Továbbá minden egyházra nézve az ismeretes és szokott adatokon kívül, fel van még tüntetve,

hogya ki a gondnok (fő és al), iskolalátogató és egyházi. — Az egész egyházkerületben alig van 8 anyaegyházközség mely iskoláinak felekezeti jellegét meg ne tartotta volna. — A népiskolákra, azokra való felügyeletre, úgy látszik nagy-gond és figyelem van fordítva.

Megjelentek a „**Zsinati előmunkálatok**. A magyarországi reformált egyház egyetemes konventjéből kiküldött bizottság által előterjesztve“ — Kiadta Tóth Sámuel a konventi bizottság jegyzője s egyik előadója. Debreczen 1879. — I—VI; 96 lap

Ezen munkálatok magukban foglalják:

I. A legközelebbi alkotmányozó zsinat alakításának és szervezetének szabályzatát

II. A legközelebbi alkotmányozó zsinat tanácskozási szabályzatának és ügyrendének tervezetét.

III. A magyar ref. egyház alkotmányának tervezetét.

IV. Egyházi bíróság és törvénykezési rendtartás tervezetét; és ezeknek *indokolásait*.

V. A bizottság jegyzőkönyvéből kivonatot.

Ezen munkálatok 40 krért kaphatók Tóth Sámuelnél Debreczen Nagypéterfia utca 348 sz.*)

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

A debreczeni ref. főiskolai theologus-segélyző egyesület jelen tanév elején megalakult s jótékony működését is megkezdte, 120 frot osztván ki tagjai között kölcsönképen a mult karácsoni innepek előtt. Öröm-, remény- és bizalomteljes szívvvel tekintünk e zsenge egyesület jövőjére, mert az alap le van téve, főiskolánk nagyérdemű előljárói, tanárai, derék hittanhallgatói s a minden nemes eszme iránt fogékony keblü közönség 500 forintnyi összeggel vetették meg azt. A főisk. tanuló ifjuság által megajánlott s részben ki is fizetett 380 frton kívül következő kegyadományokat nyertünk: Nt. Balogh Ferencz, nt. Tóth Sámuel, tek. Lugossi József tanár és tek. Szikszay József uraktól 10—10 frot; főtiszt. és ngos. Révész Bálint püspök, nt. Tóth Mihály, tek. Körössy Sámuel, tek. Tóth Ferencz, tek. Dr Kovács Sándor, tek. Békéssy Gyula, tek. Oszterlamm Ernő, nt. Joó István, tek. Buzás Pál, tek. Gelenczei Pál, nt. Menyhart János tanár uraktól s egy magát megnevezni nem akaró emberbaráttól 5—5 frot, nt. Némethy Lajos lelkész, tek. Lengyel Zsigmond tanár és Bodossy Pál püspöki titkár urtól 2—2 frot és Gergely Károly tanár urtól 1 frot.

Midőn a nagylelkű adakozóknak szives áldozatkészességükért egyesületünk nevében halás köszönetet nyilvánítok: egyszersmind azon kéréssel fordulok a nemes törekvéseket méltányolni és segíteni kész tisztelt közönséghez, hogy egyesületünk felvirágoztatását anyagi támogatás által előmozdítani s a kegyadományt a főiskolai széniori hivatalhoz ezután is eljuttatni kegyeskedjék.

Debreczen, január 30. 1879.

Szabó Lajos
s.-egyleti pénztárnok

*Kéretnek a hazai protestáns egyházi, iskolai lapok és folyóiratok szerkesztői e közlemény átvételére.

A jog- és államtudományi tanulmány- és vizsgálati rendszer tárgyában tartott értekezleten több tag a jelenlegi gymnasiumi oktatás hiányossága ellen panaszkodván s a régi gymnasiumi tanrendszernek a használatban levő tanrendszer feletti előnyeit kiemelve, Dr. Lutter Nándor a „P. N. -ban a vitás kérdés tisztázása végett egy összehasonlító cikket irt, melyben mutogatván, hogy az ifjak a régi és új tanrendszer szerint, mely eredményt értek el az egyes tantárgyakban, végre így végzi cikkét: „Az elősorolt tények világosan mutatják, hogy a régi tanrendszer eredménye az újabb tandrendszer eredményével összehasonlítva, kimondhatlanul csekélyebb. Az új tanrendszer, melynek hiányait csak azért nem hozom fel, mert orvoslásuk már is megkezdett, mind extenzióra, mint intenzióra nézve képzetebb ifjakat ad az egyetemeknek, mint a régi tanrendszer. Ha tehát az egyetemek jogi kara hallgatóinál hiányokat észlel, ezeknek okát az érettségi vizsgálatnál végződő gymnasiumi tanfolyamban hasztalan keresi. Kénytelen vagyok azonban kijelenteni, hogy én az egyetemre menő ifjak érettségi vizsgálatában csak akkor látok garanciát, ha ezen vizsgálatok nem a szülék pénztárát, hanem a tanuló agyvelejét vették igénybe, s ha az érettség az egész gymnasiumi tanfolyam szorgalma természetes melegének s nem valamely hatalmas pártfogás tikkasztó melegének gyümölcse.“

Népszerű előadás. Főiskolánkban az ünnepek és egyéb akadályok miatt megszakított népszerű előadások ismét folytattnak. F. hó jan. 24-ikén estve *Géresi Kálmán* tartott igen érdekes és tanulságos előadást az írásról a középkorban. — Alaposan és kitűnő szakértelemmel ismertette az íróanyagokat, az írás akkori módját és a nehézségeket, melyekkel az íróknak küzdeni kellett. — Szemléletileg bemutatott több nevezetes régi írásmaradványt pl. a régi római bronzdiplomát, a diplomák őspéldányainak egyikét, a korvina-codexek képeinek másolatait, több eredeti pergamenokmányt stb. — Igen érdekesen rajzolta a középkori szerzetest a czellában, a mint írásához kezdett és a ma már csaknem hihetetlen fáradtságos munkát oly türelemmel és fáradhatatlan kitartással végzé, idézte az írók sajnátságos és jellemző szokásos jegyzeteit, melyek régi könyveken található, s végül emelkedett hangon fejezte be előadását jelezve az ujkori haladás főszközének a könyvnyomtatásnak és ezzel együtt az irodalom magas fokra fejlődésének diadalát. — Valóban csak sajnálni lehet azokat, kik ez élvezetes előadással elmaradtak, azok pedig, kik jelen voltak — kik közt főtiszt. püspök urat és nejét is szerencsések voltunk szemlélni — igen élvezetes és tanulságos órát tölthettek.

A „Szarvasi Ujság“ legközelebbi száma lelkes felhívást intéz Szarvas város előjáróságához a tótajku köznépmegmagyarosítása tárgyában, mire nézve legelső s legkönynyebben létesíthető eszköznek tekinti és ajánlja egy magyar nyelvű községi óvoda felállítását. „Nagyra vagyunk azzal — így szól — hogy egyik országos statisztikusunk Szarvast Békésmegye legintelligensebb városának mondá; de hogy e talán nem épen tulzott állítást valóban megérdemeljük, ahoz nem elég az önértzet, ahoz tények szükségeltetnek... Sokat emlegetjük azt politikai és nem-politikai diszkussziók alkalmával, hogy népünk tótajkusága daczára ilyen meg olyan magyarérlélmü, hogy belőle szláv propa-

gándát sem a Matica idáig is elnyuló keze, sem semminemű csábítás nem alkothatna... de vajjon mit tesznek azok az urak népünk magyarosodása érdekében. kik lépten nyomon hangsúlyozzák annak nemzeties érzületét? Semmit, épen semmit. S marad a régi kerékvágásban minden! — Vajha e lelkes felhívás ne maradna pusztában elhangzó szó!

Gyászhir. Toroczkai Pál a b.-gyulai ref. egyház nyugalmazott kántor-organistája folyó évi január hó 27-ik napján tétetett le örök nyugalomra. A nevezett egyháznak több mint 30 éven át volt hivatalnoka, különböző helyeken összesen 60 évig szolgálta az Ur ügyét. Halála csendesen épen neve napján történt, életének 80-ik esztendejében. Temetése nagy számú résztvevők jelenlétében gyászbeszéd tartása s a ref. egyházi énekkar közreműködése mellett ment véghez. Áldás emlékére!

Humboldt Sándor azt írja ifjúságáról: „15-ik évemben olvasás, írás, számoláson kívül alig tudtam valamit. Szerencse vólt rám nézve, hogy lassan és önállóan fejlődhettem; mert ha az iskolai pedánsok kezébe kerültem vólna, a sokat tanítás mellett bizonyára a középszerűségben maradok, vagy tönkre megyek.“ (J. K.)

A protestantismus Franciaország némely vidékein jelenleg nagy előhaladásokat teszen. Châtel-Censoix-ban kevés napok előtt 85 személy lépett ki a róm. kath. egyházból s tért át az evangyéliomi vallásra, a többek közt azon nyilatkozattal, „mert az evangyéliomi vallás, mely protestánsnak neveztetik, protestál a tévedések, visszaélések és a vakhit ellen.“

Kiigazítandó. E lap 4-ik számába becsuszott következő nyomtatási hibákat kérjük kiigazítani: a 37-ik lapon az első hasámban felülről 5-ik sorban „tartalmu“ helyett „tartalmu a“; a 38-ik lapon az első hasámban felülről 24-ik sor végén „mert“ helyett „mikor“; ugyanazon hasábon alulról számítva a 8-dik sorban „átirt“ helyett „átvitt“ olvasandó.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Békési Gyula.

HIRDETÉSEK.

Pályázati hirdetés.

A konyári ref. egyházban állandósított alfitanítószagra ezennel pályázat hirdettetik.

Fizetés: Két szobából álló lakás udvarral, 200 oszt. frt, 20 köből rozs, minden tanítványtól 100 cső tengeri, a tanítványok száma pedig 50—60. Télben a tanító szobája fűtésére elegendő szalma és egy ől fa beszállítva. Elegendő őrletés. Hat vékás őszi, hat vékás tavaszi föld megszántva, a tanító által adandó maggal bevetve. A föld adóját az egyház fizeti.

Köteleessége: két alsó osztály vezetése aegyz-házkerületi tanterv szerént, a felsőbb fitanító hivatá-

los elfoglalásakor a templomban énekvezetés. Okleveles pályázók folyamodványai folyó évi február 23-ig a ref. lelkészi hivatalhoz küldendők Konyárra (u. p. Derecske.)

Az állomás ápril elsején elfoglalandó.

3—3

Az Egyháztanács.

Nagybecsű vallásos olvasmány.

Épen most jelent meg s kapható Budapesten (Váci-ut 34. sz.) **König Rudolf** lelkész urnál, ki által utánvétre és rendeletre megküldetik

Krisztus és az Irás

Irta Dr. Saphir Adolf. Angolból fordította **Györi Vilmos.** Budapest 1879. 8. r. 164 lap. Szép kötésben ára 60 kr.

Harmad éve jelent meg Dr. Angus József

BIBLIAI KÉZIKÖNYVE,

lelkészek és theológiát tanulók számára; magyar fordításban 46 iv, ára kötve 3 frt 80 kr.

2—3

Uj egyházi művek.

2—3

Kókai Lajos

könyvkereskedésében

(Budapest IV. ker. Károly-utca 25. sz.)

megjelentek:

Czelder Márton. Halotti imádságok. Háznál. templomban, sirnál. Mellékletül rövid gyászbeszéd. N. 8. r. 496 lap. Keménykötésben 3 frt — kr.

Mitrovics Gyula. Egyházi szóoklattan. Tekintettel a magyar egyházi beszéd irodalomra N. 8. r. 252 lap ára 2 frt — kr.

Kiss Kálmán. A szatmári reform. egyházmege története. N. 8. r. 904 lap. Ára 5 frt.

Fábián Dániel. Népszerű halotti beszédek I. kötet 166 lap 1 frt, II. kötet 200 lap 1 frt 20 kr.

Vasadi Balogh Lajos. Gyakorlati lelkészet III. füzet: *alkalmi egyházi beszédek.* 8. r. 206 lap 1 frt 60 kr.

Megrendelések 5 frttól kezdve bérmentve küldetnek.